

"מעשה בית דין" -- "דין אמת לאמיתו"

(א) **הקדמה:** כמה הערות על עגונה, ואח"כ דיון רחב יותר במלאכת פסיקה

(ב) **היתר עגונות:**

ר' יצחק אלחנן - כ' קנ"ח תש"ו בענני עגונה ורק בג' מהן לא מצא היתר

ר' מאיר שפירא מלובלין -- הדרשה שלו על היתר עגונות -- ראה **הרצו"ב**

(ג) **הדן דין אמת לאמיתו** -- כאן אנו דנים ביחס למלאכת הפסיקה לבקשת האמת -- דבר שאינו עיוני בלבד אלא גם חיוני לכל רב שפוסק אפי' שאלות קלות ורגילות

1. **המקור:** **חגיגה יד ע"א** -- שמונה עשרה קללות מאי ניהו? דכ' (יש' ג') כי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלים ומיהודה משען ומשענה כל משען לחם וכל משען מים. גבור ואיש מלחמה שופט ונביא וקסם וזקן... איש מלחמה - זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. שופט - זה דין שדן דין אמת לאמיתו (א"כ -- גדל בין סמס מ"מ לפוסק)

וגם: **שבת י" ע"א** -- כל דין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.

2. **תוס', שבת י" ע"א** -- דין אמת לאמיתו. **לאפוקי דין מרומה** (גמ' שבועות ל' -- "מניין לדיין שיודע בדן שהוא מרומה שלא יאמר הואיל והעדים מעידים אחתכנו ויהא הקולר בצואר העדים, ת"ל מדבר שקר תרחק)

ותוס' ב"ב ח' ע"ב כתבו ביתר באור: דין אמת לאמתו. אמת לאפוקי דין מרומה **אע"ג שהעדים מעידין אותו ... כיון שיודעים שמשקרים ... "לאמתו" -- שלא יטו את הדין**

ויש כמה באורים למושג זה של דין אמת לאמתו:

3. **העקרון של צדק: הב"ח לריש חו"מ סי' א'** הקשה הלא פשיטא שלא יטה את הדין מדכתיב לא יטה משפט. ותי' עפ"י תד"ה זה במגילה דף ט"ו ע"ב שכתבו, "זה הדן דין אמת לאמתו. נראה דמשום הכי נקט אמת לאשמועינן דבדין מרומה צריך לחקור העדים בטוב עד שיתבאר האמת ואז ידונו אותו לאמיתו", דהיינו ש"לאמיתו" בלחוד הוא שאינו מטה את הדין, שפוסק לפי הטענות לפניו ואינו בודק למרומה, כך שבאופן טכני אינו מטה את הדין אע"פ שהוא שקר, ואומר יהא הקולר תלוי בעדים, אבל "האמת" הוא כשחוקר ודורש בעדים לגלות את האמת אם רואה שהדין מרומה ואז ידין אותו לאמתו, ואז הוי "אמת לאמיתו" (דהיינו ההיפך של ההפירוש המקובל, **שלאמיתו היינו האמת לפי הטענות והעדויות בלבד** אע"פ שהם שקר, ואמת היינו עפ"י העובדות האובייקטיביות, ומי שדן לפי "אמת" זה הריהו דין "האמת לאמיתו")

ניסוח אחר: פסק הדין אמת לאמיתו, אמת לפי הטענות והבירורים שהיו לפני ב"ד; לאמיתו אמת בתוצאות -- וזה באמת כדברי הב"ח, שהכלל של הדן דין אמת לאמתו תופס לגבי מרומה והעקרון של צדק

4. **פשרה ואמת מחלט: של"ה**, (בראשית, תורה אור ג): כבר הקשו התוספות (מגילה טו ע"ב, ד"ה זה) כפ"ל המלות אמת לאמיתו. ולפי דברינו יבוא על נכון, יש שני מיני דינים וכולם אמת, אך אחד

יותר אמת מהאחר. (א) דין שיעשה הפשרה כפי יכולתו, ואם עשה כן אז עשה חסד ואמת, והלך בצדק ואמת ובזה יש קיום העולם... ובפשרת הדין אז כל אחד על מקומו יבא בשלום. וזה נקרא דין לאמיתו, כי אע"פ שהפשרה אינו אמיתית לפי הדין המדוקדק, מכל מקום הענין אמיתי. (ב) אם היו שני הבע"ד מבקשים מרכז נקודת הדין אמת הגמור, ואין אחד מהם מכחיש את חבירו וכופר בו רק כולם צדיקים, רק רוצים לידע מי זוכה מצד הדין, וששים ושמים לקבל האמת במה שהוא מרכז האמת, והדין דן כן, אזי הוא אמת לאמיתו. נמצא הוא אמת לאמתו, זהו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.

5. לא להתעצל, אלא לדון מחש: של"ה, (שופטים): וצריך להיות אמת לאמיתו, ז"ש משפט צדק. צדק צדק תרדוף, קשה הכפל, י"ל צדק צדק תרדוף, ע"ד הו מתונים, שאף אם כבר בא דין זה לפניך הוי מתון בו עתה. וע"ז בא הרמז, כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש לרעהו, פי' כשיהיה לבי בע"ד עתה דבר ביחד, מה שהיה ממש אותו דבר כבר, מ"מ איני סומך על מה שפסקתי כבר, רק אני שופט בין איש לרעהו עתה, כי אולי הכל לפי מה שהוא האדם.

6. תורה ועניני העולם: הגר"א (פירוש למשלי ו-ד)--הדיינים צריכין להיות בקיאים גם בטבעו של עולם בכדי שלא יהיה דין מרומה, דאם לא יהיה בקי בענינים אף שיהיה בקי בדין תורה לא יצא אמת לאמיתו, כלומר, אע"פ שיפסוק אמת לא יהיה לאמיתו... ולכן צריך הדיין להיות בשניהם בקי... היינו, חכם בעניני תורה, ופיקח בעניני עולם

7. הכל לפי התנאים: הדרישה לטור חו"מ סי' א' ס"ק ב'--שכוונתם במה שאמרו דין אמת לאמיתו, ר"ל שדן לפי המקום והזמן בענין שיהא לאמיתו ולאפוקי שלא יפסוק תמיד דין תורה ממש. כי לפעמים שצריך הדיין לפסוק לפמשוה"ד לפי הזמן והענין, וכשאינו עושה כן אף שהוא דין אמת, אינו לאמיתו, ע"ד שאמרו חז"ל, לא נחרבה ירושלים אלא שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא לפמשוה"ד...

ד' סיכום:

- * הדיין צריך לבקש לדון דין אמת לאמיתו. ויש כמה פירושים לזה--
- * העקרון של צדק--להזהר בדין מרומה
- * פשרה (=אמת), וזה מספיק, אבל אם אפשר--דין תורה (=א' לאמיתו)
- * אזהרה נגד עצלות: אם אותו דין ממש בא לפניו, ופוסק על סמך זה--זה אמת, אבל אם מעיין מחדש--זהו אמת לאמיתו
- * אם פוסק רק כפי ידיעת התורה ולא במילי דעלמא, זה--אמת, ואם גם בקי בהוויות העולם, זהו אמת לאמיתו
- * אם פוסק רק עפ"י הדין העוני ואינו מתחשב בשינוי התנאים, זהו אמת, אבל אם מתחשב בתנאי הזמן המקום והענין--זהו אמת לאמיתו

והעיקר מכל זה, אין ההלכה כעין מחשב, ולא הפוסק גולם שפועל מבלי להתחשב בסביבתו ובתנאי החיים. "לעולם יהא אדם" ו--ואי אפשר לרב שלא יהיה "אדם" בכל המובנים